

ЛІНГВІСТИЧНІ ПАРАМЕТРИ СОЦІАЛЬНИХ ДІАЛЕКТІВ У СУЧАСНОМУ ХУДОЖНЬОМУ КОНТЕКСТІ

*Коваленко Юлія Григорівна,
студ.*

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті розглядаються семантичні та структурно-словотвірні параметри жаргону та сленгу як різновидів соціальних діалектів, особливості їх функціонування в текстах постмодерної літератури.

Ключові слова: жаргон, сленг, соціальний діалект, семантика, словотвір, структура.

Упродовж тривалого часу вважалося, що мовний склад залишається незмінним, сталим, а мова, відтак, сприймалася як єдиний стандарт. Проте існування в мові різноманітних діалектизмів та сленгізмів доводить, що вона є динамічною системою, що постійно живе та розвивається. Перманентна зміна системи сленгу робить майже неможливим його фіксацію на паперовому носії, а також підрахування його кількісного складу.

Останнім часом поширеним є залучення сленгових одиниць до творів постмодерної літератури, засобів масової інформації, мовлення теле- та радіопередач тощо. Це пояснюється тим, що автори намагаються наблизити свої проекти до мовних смаків слухачів (читачів), надати їм відтінок молодіжної розкутості.

Дослідженню мови як соціального явища в різний час приділяли увагу такі вчені, як В. Жирмунський, Є. Поливанов, Й. Дзензелівський, О. Береговська, Л. Нікольський, О. Горбач, Л. Ставицька, О. Тараненко та ін. **Актуальність** дослідження зумовлена браком у лінгвоукраїністиці досліджень конкретних різновидів жаргонних підсистем. **Мета** нашої розвідки полягає в з'ясуванні структурно-словотвірних, семантичних особливостей жаргону та сленгу в сучасній художній літературі. **Об'єктом** дослідження є жаргон та сленг як соціокультурний лінгвістичний феномен. **Предметом** дослідження є семантичні процеси в сучасному жаргонно-сленговому вживанні, структурно-словотвірні особливості жаргону та сленгу, що функціонують в сучасному художньому просторі. Матеріалом для опрацювання є 14 творів сучасних українських письменників, зокрема Сергія Жадана, Ірени Карпи, Анатолія Дністрового та інших.

Як відомо, жаргон і сленг – самостійні явища в мові, які мають диференційні ознаки. Сленг – це відносно стабільний для певного періоду, широко розповсюджений та загальнозрозумілий шар нелітературної лексики і фразеології в середовищі живої розмовної мови, вельми неоднорідний за своїм генетичним складом та ступенем наближення до літературної мови; носить яскраво виражений емоційно-експресивний оцінний характер, що часто є протестом-насмійкою над соціальними, етичними, естетичними, мовними та іншими умовностями та авторитетами. Жаргон трактуємо як різновид мови, як соціальний діалект, відмінний від літературної мови, з тільки йому властивим лексичним складом, фразеологією. Основною особливістю жаргону є те, що він використовується обмеженими соціальними, професійними групами людей. Сленг, у свою чергу, теж характеризується деякою соціальною обмеженістю, але не такою, як жаргон, тобто у нього немає чіткої про-

фесійної або соціальної визначеності. І жаргон, і сленг носять певний емоційно-експресивний характер, однак істотною відмінністю жаргону від сленгу є підвищена емоційність останнього.

Сленг не є новою ознакою сучасного розмовного мовлення. В літературі сленгізми використовували як засіб стилізації І. Франко, В. Винниченко, О. Корнійчук, Л. Первомайський, І. Микитенко, О. Бердник та багато інших письменників. Початок ХХІ століття, у свою чергу, характеризується стрімким розвитком інформаційних технологій, що спричинило раптову появу величезної кількості сленгових виразів з обігу комп'ютерників, музикантів, спортсменів, системних адміністраторів, управлінців тощо.

Спираючись на авторитетні праці вже названих дослідників, можна стверджувати, що джерелами формування сучасного сленгу є:

1) семантичне дублювання вже наявних в інтержаргоні лексичних одиниць, що не підлягають трансформаціям (*лимон* – "фрукт" у звичайному значенні та "мільйон грошових одиниць" у сленговому);

2) запозичення з англійської та інших мов як шляхом дослівного, так і змістового перекладу. Так, жаргонізми англійського походження – це слова, які і за звучанням, і за семантикою збігаються з англійськими (*смайл* – усмішка, *френд* – друг, *фейс* – обличчя); слова, які в українському молодіжному вживанні мають дещо інше значення, ніж в англійській мові (*саунд* – гучна музика, тоді як в англійській *sound* – звук); англійські слова, які в жаргоні стали морфемами, зокрема коренями (*ніпли* від *people*, *бестовий* – найкращий);

3) утворення й уживання лексем-скорочень (*комп* від "комп'ютер", *універ* від "університет");

4) сленгізми, утворені власне українськими словотвірними засобами (*дубак* – від "дуб").

Центром лексичної системи сучасного сленгу є людина. До цього лексико-семантичного поля (ЛСП) належать:

1) назви осіб чоловічої статі (*хлоп, чувак, мужик*);

Наприклад: *Ти взагалі не любиш піцу, але якщо це все, що є в хлопа в морозилці, то чого видрючуюватися?* [Пиркало 2010, 199];

2) назви осіб жіночої статі (*баба, матрона, гирла*).

Приміром: *Огрядна матрона з діамантовим кольє на мармуровій шії також фальшиво посміхнулася* [Андрухович 1997, 143].

Деякі вторинні деривати концепту "людина" репрезентуються зооморфізмами, наприклад, *мавпа, жаба, крокодил* на означення непривабливої дівчини або жінки (*Відчуваю, що ця мавпа не все говорить, наче дражнить мою цікавість* [Дністровий 2003, 71]).

3) назви людей за національністю, місцем проживання (*хачик, пшек, макаронник*);

Наприклад: *Маріо був схожий на макаронника, завшишки з тебе, і приїхав він із сицилійського містечка поблизу Корлеоне* [Пиркало 2010, 173].

4) частини тіла, органи (*дня, граблі, барило*);

Для прикладу: *До цього придурка не відчуваю жалю, йому давно треба було дати в дню* [Дністровий 2003, 40].

5) психічні якості, властивості та відхилення (*даун, крейзі, чайник*);

Зокрема в Ушкалова: *Спочатку виявилось, що їхній тренер, рідкісний даун, вписав їх на змагання не з боксу, а з кікбоксингу* [Ушкалов 2010, 303].

До лексико-семантичного поля "Людина" примикають ЛСП "Одяг, взуття, аксесуари", ЛСП "Гроші", ЛСП "Наркотичні речовини, алкогольні напої" та інші.

Як показали наші спостереження, найбільш поширеним способом творення досліджуваних лексем є семантична деривація, зокрема метафора (*фіалка* – студентка філологічного факультету, *бензопила* – дружина, *вікно* – велика перерва в розкладі, зумовлена відсутністю заняття). Переважають метафори-іменники (*шампунь*), на другому за частотністю використання місці знаходяться дієслівні метафори (*кидати*), рідше зустрічаємо метафори прикметникові (*дешевий*). Можемо виокремити такі напрями перенесення значень:

1) значення "людина – людина": *дружбан* – друг; *мауглі* – учитель фізкультури;

2) значення "предмет – людина": *ганчірка* – слабка духом людина; *молоток* – молодець; *шланг* – нероба, ледар;

3) значення "тварина – людина": *жаба* – некрасива дівчина; *метелик* – повія; *миша* – кишеньковий злодій; *носоріг* – уродженець Кавказу, особа кавказької національності; *баклан* – непорядна людина;

4) значення "рослина – людина": *хризантема* – дівчина, що має відразу декількох партнерів; *баклажан* – алкоголік;

5) значення "пристрій / предмет – частина тіла": *окуляри* – очі; *локатори* – вуха; *кегли* – ноги;

6) значення "будівля – частина тіла": *балкон* – жіночі груди;

7) значення "тваринний та рослинний світ – предмет": *банани* – патрони або вид брюк; *кажан* – шкіряна куртка;

8) значення "предмет – предмет": *штори* – окуляри; *тарілка* – рулетка.

У зафіксованих сленгізмах, виражених іменником, нерідко засобом їх творення є суфікси: *-ун (колотун)*: *На якусь мить мені стає краще, а потім знову починається колотун і голова починає боліти спочатку зліва направо, потім навпаки і так весь час* [Жадан 2011, 113]; *-щик (халявищик)*: *А може, це і був якийсь незнаний фірмовий алкоголь з Порохової Вежі? Сміливці і халявищики куштували. Але щось воно не дуже йшло* [Дністровий 2011, 88]; *-ник (гонник)*: *Компанія гонників, повз яку Соня проходила вже двічі, розташувалася на лавочці навпроти тиру* [Поваляєва 2010, 219]; *-льник (хавальник)*: *Той, доктор, тільки розкрив хавальник, як я його красномовність загасив відразу* [Івченко 2004, 102]; *-як (мусоряка)*: *Дерев'яними битами страшенно зручно бити по хребту, а надто по нирках, про які мусоряки, на превеликий жаль, ніколи не забувають* [Дністровий 2003, 115]. У дієсловах виокремлюють суфіксальний (*даблити* – від "дабл"), префіксальний (*вирубати* – вимикати), конфіксальний (*набухатися* – напитися) способи творення. Продуктивними засобами словотворення є також аббревіація (*обеже* від "Основи безпеки життєдіяльності") та зрощення (*мар'іванна*).

Таким чином, жаргон і сленг є особливою (а в сучасному просторі надзвичайно поширеною та системно вживаною) складовою частиною мовної свідомості індиві-

да. Гіпертрофія жаргонного субкоду в сучасній комунікації, зокрема художній, – це не тільки брак мовної культури, це симптом культурного здичавіння, яке супроводжується звуженням індивідуального словника, коли неактуалізованими лишаються глибинні пласти семантично еквівалентної розмовної, фамільярної, діалектної лексики, фразеології. Шляхи подальшого дослідження жаргону та сленгу є доволі перспективними, оскільки сленгова лексика постійно розширюється та поповнюється новими одиницями.

В статье рассматриваются семантические и структурно-словообразовательные особенности жаргона и сленга как разновидностей социальных диалектизмов, особенности их функционирования в текстах постмодернистской литературы.

Ключевые слова: жаргон, сленг, социальный диалект, семантика, словообразование, структура.

The article deals with semantic, structural and derivational characteristics of jargon and slang as social dialect varieties, features of their functioning in the texts of postmodern literature.

Keywords: jargon, slang, social dialects, semantics, word formation, structure.

Література:

1. *Андрухович С.* Death is sexy / Софія Андрухович // Декамерон. – Х. : Клуб сімейного дозвілля, 2010. – С. 5–32.
2. *Андрухович Ю.* Рекреації / Юрій Андрухович. – К. : Час, 1997. – 287 с.
3. *Дереш Л.* Культ / Любка Дереш. – Л. : Кальварія, 2006. – 208 с.
4. *Дністровий А.* Місто уповільненої дії / Анатолій Дністровий. – К. : Факт, 2003. – 320 с.
5. *Дністровий А.* Пацки / Анатолій Дністровий. – Л. : Піраміда, 2011. – 224 с.
6. *Жадан С.* Біг Мак та інші історії / Сергій Жадан. – К. : Фоліо, 2011. – 320 с.
7. *Жадан С.* Вона знає всі шлягери цього року / Сергій Жадан // Декамерон. – Х. : Клуб сімейного дозвілля, 2010. – С. 83–120.
8. *Івченко Я.* Синдром набутого імунітету : роман / Ярослав Івченко. – Л. : Піраміда, 2004. – 280 с.
9. *Карпа І.* 50 хвилин трави / Ірена Карпа. – К. : Фоліо, 2007. – 240 с.
10. *Карпа І.* Цукерки, фрукти і ковбаси / Ірена Карпа // Декамерон. – Х. : Клуб сімейного дозвілля, 2010. – С. 121–144.
11. *Пиркало С.* Життя. Цілувати / Світлана Пиркало // Декамерон. – Х. : Клуб сімейного дозвілля, 2010. – С. 145–211.
12. *Поваляєва С.* Атракціон / Світлана Поваляєва // Декамерон. – Х. : Клуб сімейного дозвілля, 2010. – С. 212–248.
13. *Подерев'янський Л.* Герой нашого часу / Лесь Подерев'янський. – Л. : Кальварія, 2000. – 166 с.
14. *Ушкалов С.* Панда / Сашко Ушкалов // Декамерон. – Х. : Клуб сімейного дозвілля, 2010. – С. 293–311.